

**ΣΤΕΛΕΧΟΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ**

**ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ**

Ώρες 29^η-30^η

ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ Κ.

ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

- Πρόκειται για την ελληνική τέχνη που γνώρισε άνθηση κατά τον 18^ο αιώνα. Ένα από τα σημαντικότερα **χαρακτηριστικά γνωρίσματα** της λαϊκής τέχνης αποτελεί ο **συνδυασμός χρηστικότητας και αισθητικής**. Για παράδειγμα, ένα καράβι, ζωγραφισμένο στο σπίτι ενός ναυτικού δεν είχε σκοπό μόνο να ομορφύνει το χώρο. Είχε και συμβολική αξία, γιατί αποτελούσε αναφορά στη ζωή των ναυτικών. Επίσης, συνδέεται στενά με την **παράδοση** και μας αποκαλύπτει έναν κόσμο που ζούσε σε αρμονία με τη φύση και στην αναπαριστούσε στην τέχνη του.
  - Τομείς της λαϊκής τέχνης:
    - Αρχιτεκτονική
    - Ζωγραφική
    - Ξυλογλυπτική
    - Λιθογλυπτική
      - Κεντητική
      - Υφαντική
    - Μεταλλοτεχνία
      - Κεραμική

ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

- Η λαϊκή τέχνη δέχτηκε επιρροές από:
  - την αρχαία ελληνική τέχνη
  - το βυζαντινό πολιτισμό
  - την τέχνη της ανατολής
  - την τέχνη της δύσης (κυρίως στα νησιά, επί Φραγκοκρατίας)
- Παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με την τέχνη της ίδιας εποχής στα Βαλκάνια.
- Η λαϊκή τέχνη δεν διδάχθηκε σε σχολές αλλά από έμπειρους τεχνίτες στους νεότερους.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

- Η παραδοσιακή κατοικία του 18^{ου}-19^{ου} αιώνα είναι κατά κανόνα διώροφη ή τριώροφη. Στο ισόγειο διαμορφώνονται οι βοηθητικοί χώροι: αποθήκες, στάβλοι κ.α. Στους ορόφους βρίσκονται τα δωμάτια της καθημερινότητας: κρεβατοκάμαρες, χώροι υποδοχής καλεσμένων. Σε πολλές περιοχές στην όψη της οικίας διαμορφώνεται το χαγιάτι (ημιυπαίθρια προέκταση)
- Η λαϊκή και η αστική κατοικία παρουσιάζουν σε γενικές γραμμές τα ίδια χαρακτηριστικά με διαφορές στο μέγεθος, στον αριθμό των ορόφων, στον διάκοσμο, στις πρόσθετες λειτουργίες και σε αρχιτεκτονικές προσθήκες (πχ. σαχνισί)

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ: ΛΑΪΚΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ

Μουσθένη Παγγαίου

Γρατινή Ροδόπης

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ: ΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ

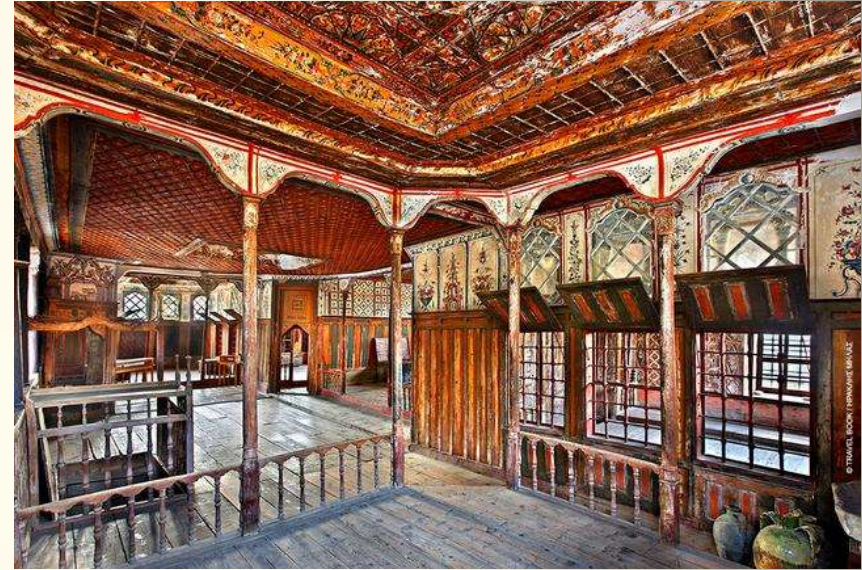
Καστοριά

Σιάτιστα Κοζάνης
(Αρχοντικό της Πούλκως)

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ: ΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ

Αρχοντικό Σβαρτς (Αμπελάκια)

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Περιοχές με σημαντικές αστικές κατοικίες (αρχοντικά)

- Θεσσαλία (Αμπελάκια και Πήλιο)
- Δυτική Μακεδονία (Σιάτιστα και Καστοριά)
- Μυτιλήνη (Μόλυβος και Πέτρα)

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

- Η ζωγραφική του 18^{ου} αιώνα λειτουργεί ως συμπληρωματικό διακοσμητικό στοιχείο της αρχιτεκτονικής στα μεγάλα αρχοντικά. Πρόκειται για μεγάλες τοιχογραφίες που απεικονίζουν τοπία, θαλασσογραφίες, παραστάσεις πόλεων κ.α.

ΛΑΪΚΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ

- Παναγιώτης Ζωγράφος: γνωστός για τις 25 εικόνες της ελληνικής επανάστασης που δημιούργησε για τον στρατηγό Μακρυγιάννη. Πρόκειται για έργα που εξιστορούν μάχες και άλλα γεγονότα του αγώνα. (βλ 7^ο μάθημα)

Η πολιορκία των Αθηνών

Η πολιορκία της Τριπολιτσάς

ΛΑΪΚΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ

- Θεόφιλος Χατζημιχαήλ: δραστηριοποιήθηκε στη Σμύρνη και στο Πήλιο. Ζωγράφισε σε τοίχους, σανίδια, τενεκέδες, πανιά και μουσαμάδες. Τα θέματά του ποικίλλουν: τοπιογραφία, μυθολογία, λαογραφία, κ.α.

Γλέντι στο στρατόπεδο του Κατσαντώνη
(Καφενείο «Θεόφιλος», 1911)

Ερωτόκριτος και Αρετούσα
(Μουσείο Θεόφилου, Μυτιλήνη)

ΛΙΘΟΓΛΥΠΤΙΚΗ

- Η λιθογλυπτική αναπτύχθηκε και διαδόθηκε από πλανόδιους μαρμαράδες που αποκαλούνταν «πελεκάνοι».
- Σημαντικά κέντρα: Τήνος και Χίος.
- Έργα λιθοτεχνίας: υπέρθυρα και περιθυρώματα οικιών και εκκλησιών, αρχιτεκτονικά ανάγλυφα, διακοσμητικές πλάκες για οικίες και εκκλησίες και ταφικά μνημεία.

ΛΙΘΟΓΛΥΠΤΙΚΗ

ΞΥΛΟΓΛΥΠΤΙΚΗ

- Οι ξυλογλύπτες, όπως και οι μαρμαράδες, ήταν πλανόδιοι καλλιτέχνες, γι' αυτό εντοπίζουμε τις ίδιες τεχνικές και τους ίδιους διακοσμητικούς κανόνες σε όλη τη χώρα.
- Διακρίνονται δύο μεγάλες κατηγορίες ξυλόγλυπτων: τα εκκλησιαστικά (τέμπλα) και τα κοσμικά (αστικά: έπιπλα και διάκοσμος οικίας, ποιμενικά: ξύλινα όργανα και σκεύη, ναυτικά: ακρόπρωρα караβιών)

ΕΥΛΟΓΛΥΠΤΙΚΗ

ΚΕΝΤΗΤΙΚΗ

- Πρόκειται για τον λαμπρότερο κλάδο της ελληνικής λαϊκής τέχνης. Παρουσιάζει ενδιαφέρον για την καλλιτεχνική του αξία αλλά και για τους συμβολισμούς που κρύβει.
- Αξιόλογα δείγματα κεντητικής αποτελούν τα κεντήματα που προορίζονταν για το στολισμό της οικίας, της φορεσιάς και των ιερατικών αμφίων.

ΑΡΓΥΡΟΧΟΪΑ

- Η επεξεργασία του ασημιού ήταν γνωστή από την αρχαιότητα και τη βυζαντινή περίοδο. Κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα αναπτύχθηκε εκ νέου το εμπόριο και η κατεργασία του ασημιού. Σημαντικά κέντρα δημιουργήθηκαν στη Χαλκιδική, στη Θράκη, στην Ήπειρο, την Θεσσαλία και τη δυτ. Μακεδονία.
- Από τα παραπάνω εργαστήρια προέκυψαν έργα εκκλησιαστικής αργυροχοΐας και κοσμήματα παραδοσιακής φορεσιάς.

ΥΦΑΝΤΙΚΗ

- Η τέχνη της υφαντικής ήταν γνωστή από την αρχαιότητα, όπως μαρτυρούν τα ευρήματα: υφαντικά βάρη και παραστάσεις αργαλειών σε αγγεία.
- Κατά τον 18^ο και τον 19^ο αιώνα σημειώθηκε μια σημαντική άνθηση της υφαντικής τέχνης με πλούτο τεχνικών και θεμάτων. Από οικιακή απασχόληση που κάλυπτε τις ανάγκες του νοικοκυριού (κατασκευή φορεσιάς και διάκοσμος οικίας), μετατράπηκε σε οργανωμένη βιοτεχνία με εξαγωγική δραστηριότητα.
- Χρησιμοποιήθηκαν: μάλλινα, λινά, βαμβακερά και μεταξωτά υφάσματα.

ΥΦΑΝΤΙΚΗ

ΜΕΤΑΛΛΟΤΕΧΝΙΑ

- Μεγάλα κέντρα παραγωγής έργων μεταλλοτεχνίας ήταν τα Γιάννενα, η Θεσσαλονίκη και η Στρεμνίτσα.
- Η μεγάλη ζήτηση μετάλλινων σκευών οδήγησε στον καταμερισμό εργασίας και στην εξειδίκευση των τεχνιτών ανάλογα με το είδος του μετάλλου που χρησιμοποιούσαν: μπρουτζάδες, χαλκωματάδες, σιδεράδες κ.α.
- Σίδηρος: αγροτικά εργαλεία, σκεύη εκκλησιαστικά (π.χ. μανουάλια) και οικιακά (π.χ. πυροστιά)
- Χαλκός: μαγειρικά σκεύη, δοχεία μεταφοράς και φύλαξης
- Ορείχαλκος: κουδούνια, καμπάνες
- Μόλυβδος: σφαίρες, κρυαντήρια (μικρά αγγεία για μεταφορά μικρής ποσότητας υγρού), αγαλματίδια και ελάσματα που συνδέονταν με μαγεία και εξορκισμούς.

ΜΕΤΑΛΛΟΤΕΧΝΙΑ

ΚΕΡΑΜΙΚΗ

- Σημαντικά κέντρα κεραμικής λαϊκής τέχνης αναπτύχθηκαν στα Επτάνησα, στις Κυκλάδες, στην Κρήτη, στη Θεσσαλία, στη δυτική Μακεδονία κ.α.
- Τα περισσότερα χρηστικά κεραμικά σκεύη παρέμεναν αδιακόσμητα αλλά εντυπωσιάζουν με τα σχήματα και το χρώμα του πηλού.
- Εντυπωσιακή πολύχρωμη διακόσμηση έφεραν τα αγγεία από την Αίγινα, ενώ τα εργαστήρια της Μυτιλήνης και της Σάμου προσέθεταν ένα στρώμα εφυσάλωσης που προσέδιδε λάμψη στο αγγείο.
- Ιδιαίτερη ώθηση στην πολύχρωμη και εφυσάλωμένη κεραμική έδωσε η εγκατάσταση τεχνιτών που ήρθαν ως πρόσφυγες μετά τη μικρασιατική καταστροφή.

ΚΕΡΑΜΙΚΗ

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

- Για τα μαθήματα 1-8 βλ τις σημειώσεις επανάληψης του μαθήματος 8 (Πολιτισμός από την προϊστορική έως τη βυζαντινή περίοδο).
- Ακολουθούν σημειώσεις επανάληψης των μαθημάτων 9-15.

ΔΕΛΦΟΙ (11^ο μάθημα)

- Το **ιερό των Δελφών (νομός Φωκίδας)** με το πιο γνωστό μαντείο της αρχαίας Ελλάδας βρίσκεται στους πρόποδες του Παρνασσού, στο υποβλητικό φυσικό τοπίο που σχηματίζεται ανάμεσα σε δύο θεόρατους βράχους, τις Φαιδριάδες. Οι Δελφοί ήταν ο **ομφαλός της γης**, όπου, σύμφωνα με τη μυθολογία, συναντήθηκαν οι δύο αετοί που έστειλε ο Δίας από τα άκρα του σύμπαντος για να βρει το κέντρο του κόσμου. Σύμφωνα με τον **μύθο**, εδώ αρχικά υπήρχε ιερό αφιερωμένο στη γυναικεία θεότητα της Γης, και φύλακάς του ήταν ο φοβερός δράκοντας Πύθων. Ο Απόλλωνας σκότωσε τον Πύθωνα και επικράτησε στο ιερό. Προς τιμή αυτής της νίκης διοργανώνονταν αγώνες, τα Πύθια.
- Το ιερό γνώρισε τη μεγαλύτερη ακμή του από τον 6^ο έως τον 4^ο αιώνα π. Χ. Οι χρησμοί του, που θεωρούνταν οι πιο αξιόπιστοι, εκφράζονταν από την **Πυθία**, ιέρεια του μαντείου, και ερμηνεύονταν από τους ιερείς του Απόλλωνα. Πόλεις, ηγεμόνες και απλοί άνθρωποι έσπευδαν να συμβουλευθούν το θεό και εξέφραζαν την ευγνωμοσύνη τους με λαμπρά αναθήματα.
- Το 394 μ. Χ. δόθηκε οριστικό τέλος στη λειτουργία του μαντείου με διάταγμα του βυζαντινού αυτοκράτορα Θεοδοσίου Α΄. Με την επικράτηση του Χριστιανισμού οι Δελφοί έγιναν έδρα επισκοπής, αλλά εγκαταλείφθηκαν στις αρχές του 7ου αι. μ. Χ. Σταδιακά το αρχαίο ιερό καλύφθηκε ενώ, πολύ αργότερα, πάνω στα θαμμένα ερείπιά του εγκαταστάθηκε ένα ολόκληρο χωριό, το Καστρί.
- Στη νεότερη εποχή, ο χώρος των Δελφών συνδέθηκε με την προσπάθεια αναβίωσης των δελφικών αγώνων από τον ποιητή Άγγελο Σικελιανό και τη σύζυγό του Εύα, οι οποίοι παρουσίασαν δύο παραστάσεις αρχαίου δράματος, το 1927 και το 1930, θέλοντας να δημιουργήσουν ένα νέο πνευματικό ομφαλό της γης.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΔΕΛΦΩΝ

(αναλυτικά στο 11^ο μάθημα)

- Ναός του Απόλλωνα
- Στάδιο
- Θέατρο
- Θησαυροί
- Ιερό της Αθηνάς Προναίας
- Γυμνάσιο
- Αρχαιολογικό μουσείο Δελφών (Ηνίοχος, Σφίγγα Ναξίων, άγαλμα Αντίνοου)

ΒΕΡΓΙΝΑ (αναλυτικά στο 9^ο μάθημα)

- Βρίσκεται στο νομό Ημαθίας.
- Πιστεύεται ότι βρίσκεται στη θέση των αρχαίων **Αιγών**, πρωτεύουσας της αρχαίας Μακεδονίας
- Ο καθηγητής αρχαιολογίας Μανόλης Ανδρόνικος και η ομάδα του έφεραν στο φως σημαντικά ευρήματα. Το πιο γνωστό από αυτά εντοπίστηκε το 1977, πρόκειται για έναν ασύλητο μακεδονικό τάφο, ο οποίος ταυτίστηκε με τον τάφο του Φιλίππου Β', πατέρα του Μ. Αλεξάνδρου.
- Μνημεία της Βεργίνας:
  - ❖ Ανάκτορο, χτίστηκε από τον Φίλιππο Β' (4^{ος} αιώνας)
  - ❖ Θέατρο
  - ❖ Τάφος Φιλίππου Β'
  - ❖ Τάφος Περσεφόνης
- Μουσεία της Βεργίνας:
  - ❖ Μουσείο βασιλικών τάφων
  - ❖ Πολυκεντρικό Μουσείο Αιγών

Κνωσσός

(αναλυτικά στο 1^ο και 14^ο μάθημα)

- Βρίσκεται στο νομό Ηρακλείου
- Σημαντικό κέντρο του μινωικού πολιτισμού που γνώρισε μεγάλη ακμή κατά την 3^η και 2^η χιλιετία π. Χ.
- Σημαντικό αξιοθέατο: ανάκτορο (σύνθετο, πολυώροφο οικοδόμημα, κέντρο οικονομικής, διοικητικής και θρησκευτικής ζωής) με εντυπωσιακές τοιχογραφίες.

ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ (12^ο μάθημα)

- Μυκήνες
- Τίρυνθα
- Ασκληπιείο Επιδαύρου (θέατρο και στάδιο)
- Άργος: αρχαία αγορά, θέατρο, Ηραίο
- Ναύπλιο: εκκλησία Αγ. Σπυρίδωνα, γραφικά σοκάκια και πλατείες, νεοκλασικά κτίρια, φρούριο Παλαμηδιού, Μπούρτζι ή Καστέλι
- Αρχαιολογικά Μουσεία: Άργος, Ασκληπιείο Επιδαύρου, Μυκήνες
- Λαογραφικό Μουσείο Ναυπλίου
- Πολεμικό Μουσείο Ναυπλίου
- Φεστιβάλ Επιδαύρου
- Παραλιακά τουριστικά θέρετρα : Τολό και Πόρτο Χέλι.

ΘΕΣΣΑΛΙΑ (13^ο μάθημα)

- Νεολιθικοί οικισμοί Σέσκλου και Διμηνίου
- Φθιωτίδες Θήβες (παλαιοχριστιανική πόλη)
- Καφενείο Θεόφιλος (Μακρινίτσα)
- Το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας Πηλίου (αρχοντικό Τοπάλη)
- Ναός Απόλλωνα (Μητρόπολη Καρδίτσας)
- Βυζαντινό κάστρο Φαναρίου
- Αρχαιολογικό μουσείο Καρδίτσας, Μουσείο Πόλης και Πινακοθήκη
- Αρχαίο θέατρο Λάρισας
- Αγ. Αχίλλιος και Μπεζεστένι Λάρισας
- Αρχοντικό Σβάρτς (Αμπελάκια)
- Σπήλαιο Θεόπετρας (Νομός Τρικάλων)
- Ασκληπιείο Τρικάλων
- Φρούριο Τρικάλων και συνοικία Βαρούσι
- Μετέωρα
- Οθωμανικό Τέμενος Οσμάν Σαχ (Κουρσούμ Τζαμί)
- Γέφυρα στην Πύλη Τρικάλων
- Μουσείο Τσιτσάνη (Τρίκαλα)